

ROZDZIAŁ 17

Zrównoważona turystyka jako przykład zrównoważonej konsumpcji

Idea **zrównoważonej turystyki** (*sustainable tourism*) rozwijała się równoległe z strategią zrównoważonego rozwoju. Dokumenty Światowej Konferencji w Rio de Janeiro z 1992 r. określiły turystykę jako sektor gospodarki dysponujący znacznym potencjałem do wprowadzania zasad zrównoważonego rozwoju. Zanim jednak przejdziemy do szczegółowego omówienia tytułowego pojęcia, warto przybliżyć, czym jest sama **turystyka**. Według Światowej Organizacji Turystyki Narodów Zjednoczonych (United Nations World Tourism Organization, UNWTO) to „ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, zawodowych lub innych nie dłużej niż rok bez przerw poza swoim codziennym otoczeniem, z wyłączeniem wyjazdów, w których głównym celem jest aktywność zarobkowa, forma czynnego wypoczynku poza miejscem stałego zamieszkania”¹. Turystyka stanowi zjawisko społeczno-kulturowe i ekonomiczne o znaczących konsekwencjach gospodarczych, społecznych, kulturowych, a zarazem środowiskowych. Jest to również jedna z najdynamiczniej rozwijających się gałęzi gospodarki na świecie.

Współczesna turystyka jako pojęcie opisuje jednocześnie wiele teoretycznie wykluczających się określeń. Jest zjawiskiem globalnym, ale w największym stopniu oddziałuje na społeczności lokalne. Ma wymiar masowy, lecz przyjmuje też charakter niszowy². W preambule **Karty Turystyki Zrównoważonej**³ zapisano: „turystyka jako światowe zjawisko dotyka najwyższych i najgłębszych aspiracji ludzkich i jest także ważnym elementem rozwoju socjo-ekonomicznego i polityki wielu krajów”. Nie ulega wątpliwości, że z punktu widzenia społecznego, ale i ekonomicznego, jest i będzie coraz ważniejszym elementem naszego życia, a świadczą o tym chociażby statystyki wielkości ruchu turystycznego, wartości finansowych i inwestycyjnych.

¹ *Kompendium wiedzy o turystyce*, red. G. Gołębski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.

² A. Królikowska-Tomczak, *Metody wskaźnikowe w zarządzaniu zrównoważonym rozwojem turystyki w aglomeracji miejskiej*, Poznań 2020, <https://sin.put.poznan.pl/dissertations/details/d2866> [dostęp: 12.01.2022].

³ *European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas*, Europarc Federation, <https://www.europarc.org/wp-content/uploads/2015/05/2010-European-Charter-for-Sustainable-Tourism-in-Protected-Areas.pdf> [dostęp: 12.02.2022].

Czym jest turystyka zrównoważona?

Coraz częściej i w zasadzie powszechnie mówi się o tym, że turystyka wykazuje negatywne oddziaływanie, zwłaszcza na środowisko przyrodnicze, ale także realia społeczno-kulturowe. Z krytyki dominującego w okresie powojennym modelu turystyki masowej, określanej czasami w literaturze mianem **turystyki twardej** (*hard tourism*), wyłoniła się nowa koncepcja rozwoju turystyki – koncepcja zrównoważonego rozwoju turystyki⁴. Stanowiła ona właśnie reakcję na ekspansywny rozwój tzw. turystyki masowej (*mass tourism*) i jej negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze i społeczno-kulturowe w regionach recepcyjnych. Początkowo była więc określana mianem „turystyki alternatywnej”, „**turystyki łagodnej**” oraz „turystyki przyjaznej środowisku” (*environmentally sensible tourism*).

Jak podaje Anna Pawlikowska-Piechotka, termin „**turystyka zrównoważona**” nie ma jednej, powszechnie akceptowanej definicji. Najczęściej jest ona rozumiana jako „[...] respektowanie wartości kulturowych, społecznych i przyrodniczych obszaru, w którym turyści przebywają, respektowanie i ochrona zasobów naturalnych i kulturowych, szacunek dla tożsamości, tradycji i stylu życia społeczności lokalnych, przy jednoczesnym wykorzystywaniu (przede wszystkim przez społeczność lokalną, w mniejszym stopniu przez inwestorów zewnętrznych) ekonomicznej szansy, jaką niesie turystyka dla rozwoju gospodarczego regionu”⁵. Światowa Organizacja Handlu (World Trade Organization, WTO) definiuje zrównoważony rozwój turystyki jako ten, który przebiega zgodnie z zasadami i formami zarządzania mającymi zastosowanie do wszystkich form turystyki i kierunków wyjazdów, łącznie z turystyką masową i wszelkimi niszowymi segmentami turystyki. Zasady wyznaczające rozwój zrównoważony w turystyce odnoszą się do przyrodniczych, społeczno-kulturowych i ekonomicznych aspektów, między którymi musi być zachowana równowaga dająca gwarancję długookresowego i harmonijnego rozwoju⁶. Według Harry’ego Coccossisa i Apostolosia Parpairisa zrównoważony rozwój w turystyce wyraża się przez: ochronę środowiska przyrodniczego, historyczno-kulturowego i społecznego, a ochrona ta jest rozumiana jako zapobieganie i przeciwdziałanie degradacji, ochrona konserwatorska, przyznanie pierwszeństwa jakości nad ilością oferowanych usług, dążenie do zapewnienia poczucia bezpieczeństwa zarówno turystom podczas ich podróży, jak i społecznościom lokalnym podczas pobytu turystów⁷ (zob.

⁴ A. Kowalczyk, *Turystyka zrównoważona*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2020, s. 26.

⁵ A. Pawlikowska-Piechotka, *Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne*, Wydawnictwo Novae Res, Gdynia 2009.

⁶ *Sustainable Development of Tourism. Conceptual Definitions*, World Trade Organization, 2004.

⁷ H. Coccossis, A. Parpairis, *Tourism and the Environment: Some Observations on the Concept of Carrying Capacity*, w: *Tourism and the Environment: Regional, Economic and Policy Issues*, eds. J. van der Straaten, H. Briassoulis, Kluwer Academic Publishers, Amsterdam 2000, s. 23–33.

ramka *Swisstainable – zrównoważona turystyka*). Poniższa tabela wskazuje na różne koncepcje turystyki w kontekście zrównoważonego rozwoju.

Tabela 17.1. Turystyka w kontekście koncepcji zrównoważonego rozwoju

Turystyka jako zjawisko psychologiczne	<ul style="list-style-type: none"> – udział w ruchu turystycznym jest konsekwencją realizacji potrzeb, które wpływają na motywy i sposoby podróżowania (potrzeba samorealizacji, rozwoju, edukacji, przynależności, ucieczki od codzienności); – realizacja tego celu (zaspokojenie potrzeb) wiąże się z wartością, doświadczeniem; – przedmiotem analizy jest człowiek 	Społeczno-kulturowy wymiar zrównoważonego rozwoju
Turystyka jako zjawisko społeczne	<ul style="list-style-type: none"> – podczas podróży człowiek zmienia otoczenie społeczne, odnajduje się w nowych rolach społecznych, nawiązuje nowe relacje; – może to stanowić środek weryfikowania stereotypów, ale również ich utrwalania; – człowiek wchodzi w relację ze społecznością miejsca docelowego, podlega jej wpływom oraz sam wpływa na nią 	Społeczno-kulturowy wymiar zrównoważonego rozwoju
Turystyka jako zjawisko kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> – turystyka w tym ujęciu stanowi element współczesnego życia: z dobra (wartości) o charakterze luksusowym ewoluowała do poziomu bardziej oczywistego, niezbędnego, niższego rzędu; – poziom kultury społecznej determinuje cele wyjazdów, motywacje, jak też sposób podróżowania oraz interakcję ze społecznością lokalną; – jest nośnikiem wartości kulturowych i modeli zachowań; – jest elementem kultury, ale też jej nośnikiem 	Społeczno-kulturowy wymiar zrównoważonego rozwoju
Turystyka jako zjawisko przestrzenne	<ul style="list-style-type: none"> – tereny docelowe rozwoju turystyki podlegają przekształceniom ze względu na powstającą infrastrukturę (zależnie od poziomu planowania przestrzennego może to być wpływ pozytywny, neutralny lub negatywny); – ruch turystyczny również oddziałuje na przestrzeń przemieszczania się turystów; – korzystanie z przestrzeni turystycznej, zależnie od natężenia ruchu turystycznego i dostępnych środków, może wpływać na środowisko w różnym stopniu 	Przyrodniczy wymiar zrównoważonego rozwoju
Turystyka jako zjawisko ekonomiczne	<ul style="list-style-type: none"> – turystyka stanowi dziedzinę gospodarki, sektor generujący znaczące wpływy do GDP w ujęciu globalnym, krajowym i regionalnym (poziom zależny m.in. od stopnia rozwoju funkcji turystycznej, fazy rozwoju turystyki w destynacji); – generuje rozwój infrastruktury, powstawanie nowych usług i produktów, miejsc pracy 	Ekonomiczny wymiar zrównoważonego rozwoju

Źródło: A. Królikowska-Tomczak, *Metody wskaźnikowe w zarządzaniu zrównoważonym rozwojem turystyki w aglomeracji miejskiej*, Poznań 2020, s. 28, <https://sin.put.poznan.pl/dissertations/details/d2866> [dostęp: 12.01.2022].

Swisstainable – zrównoważona turystyka

Już pod koniec XIX w. turystyka stała się znaczącym elementem szwajcarskiej gospodarki, czyniąc ten kraj symbolem wysokiej jakości usług turystycznych, w tym bogatej bazy uzdrowiskowej. Branża turystyczna zarazem przynosi ogromne dochody, zarówno od przybyszów zagranicznych, jak i samych Szwajcarów.

„I need Swisstainable” to hasło promujące zrównoważoną turystykę w Szwajcarii, ale także dbałość o przyrodę i odpowiedni styl życia. Zwraca się szczególną uwagę na otoczenie i obecność człowieka w środowisku. Szwajcarzy przykładają ogromną wagę do recyklingu, dbania o tereny zalesione, w tym parki o znaczeniu krajowym, stanowiące prawie 15% powierzchni państwa. Strategia wprowadzona w 2021 r. zakłada na początek zdecydowanie większe zaangażowanie szwajcarskich ośrodków turystycznych. W ślad za nią przywołane hasło kierowano do obywateli i realizowano pod jego szyldem kampanię wewnętrzną; w roku 2022 stanowić już będzie część szerszego przekazu do odbiorców zagranicznych. Szwajcarska Organizacja Turystyczna na rok 2023 planuje przeprowadzić ewaluację efektów takiej kampanii; celem działań jest zwiększenie o ok. 10%, w porównaniu z rokiem 2020, świadomości turystów nt. prowadzenia przez Szwajcarię działań z zakresu zrównoważonego rozwoju.

Tymczasem wprowadzono etykietę *Swisstainable* (od *sustainable* – „zrównoważony”), żeby wskazywać i promować wdrażane już trendy – dzięki oznaczeniu podróżujący do Szwajcarii będą mogli łatwo rozpoznać, co sprzyja dbaniu o środowisko. Co istotne, państwo w ramach polityki zrównoważonego rozwoju od lat konsekwentnie i spójnie komunikuje wartości, na których budowana jest marka szwajcarska i wizerunek kraju. Za prowadzenie szwajcarskiej polityki zagranicznej odpowiada Ministerstwo Spraw Zagranicznych (Eidgenössisches Departement für Auswärtige Angelegenheiten, EDA). W jego strukturach znajduje się departament odpowiedzialny za promocję kraju, budowę marki oraz prowadzenie dyplomacji publicznej – Präsenz Schweiz. W 2016 r. w strategii komunikacyjnej dla odbiorców zagranicznych znalazło się kilkanaście priorytetowych obszarów, w tym także turystyka*.

* Rozmowa Adrianna Czupryn i Joanna Lampka w: *Szwajcaria liderem zrównoważonej turystyki*, Szwajcarskie Blablibliu, 5.06.2021, <https://www.blablibliu.pl/2021/06/05/szwajcaria-liderem-zrownowazonej-turystyki/> [dostęp: 1.12.2022].

Instytucje międzynarodowe a zrównoważona turystyka

Na upowszechnienie się omawianej idei w turystyce miały wpływ także organizacje i instytucje. Komisja ONZ ds. Zrównoważonego Rozwoju, na siódmej sesji Komisji w 1999 r., wezwała rządy do przyspieszenia rozwoju turystyki zrównoważonej. Szczególny nacisk położono na potrzebę rozwoju polityk, strategii i planów turystyki zrównoważonej w oparciu o Agendę 21, traktowaną jako wyznacznik dla organizacji, przedstawicieli sektora prywatnego oraz lokalnych społeczności. Podkreślano także potrzebę konsultacji i współpracy ze wszystkimi wymienionymi stronami. Wskazano, że turystyka powinna przede wszystkim propagować zdrowy i produktywny styl życia w harmonii z przyrodą, zbliżać do siebie ludzi różnych narodowości, kreować otwartość i tolerancję. Według dokumentu rozwój turystyki ma przyczyniać się do zachowania zasobów przyrody oraz rdzennej kultury społeczności lokalnych. Podniesiono również problem zmniejszenia ilości odpadów oraz oszczędności energii i wody. Wskazano, że państwa powinny promować politykę otwartego systemu rynkowego w turystyce, wolną wymianę usług turystycznych podporządkowaną strategii ekorozwoju i respektującą międzynarodowe prawo ochrony środowiska.

Instalacja artystyczna Lorenzo Quinna *Support* w Wenecji

Źródło: AMCC, „Support” de Lorenzo Quinn, *Artiste Italien*, Flickr, 14.11.2017, <https://www.flickr.com/photos/75738127@N02/38564904266/in/photolist-21KRdsw-2mh2yEN-277FsRS-2aXTdnE-2kxDoTk-2kxDZzA-vxagvt-ED35fv-vfBVfS-2m2EZun-2miMecD-2j5TYWj-2kxDoRm-Lnjg3P-256oLy9-vfGzQZ-vxyJWv-vvDtvY-V2LNv8-28zxxLu-2km2moo-2kSjHfK-Z5ASv5-2iFy1wq-vvCh2h-MNDttw-2hbGcUY-uA9f7N-abKpHd-25JStHD-HmknDM-2jB9no4-2km2VJN-vxaYqz-2mKoXHf-YDvLHe-vfKi2x-25qyfav-vuRjEy-U1fLb5-vuSpRy-V63szM-2g8LLM3-vfJED2-V1NTxd-ZNC47n-22iHRTW-MPqrto-U1fTbN-JmAb28> [dostęp: 1.12.2022].

Zamiarem nietypowej instalacji artysty Lorenzo Quinna *Support* było zwrócenie uwagi odbiorców na problem zmian klimatu. Dwie ogromne ręce wylaniające się z kanału, niejako szukające ratunku i opierające się na budynkach sąsiadujących z wodą, symbolizują obawę o przyszłość i podkreślają, że wszystko pozostaje w rękach człowieka. Jeżeli odpowiednio nie zadba się o Ziemię, to następne pokolenia nie zobaczą już urokliwych weneckich uliczek (chyba że zanurkują). Quinn chciał poprzez taki środek artystycznego wyrazu przekazać, że zarówno aktywna, jak i bierna postawa w efekcie mają wpływ na obecną i przyszłą kondycję środowiska. Wybór weneckiego kanału na miejsce instalacji również był nieprzypadkowy. Wenecja to jedno z miast, któremu podnoszący się wraz z postępowaniem katastrofy klimatycznej poziom mórz i oceanów zagraża w znacznym stopniu. Ponadto miasto to pozostaje zagrożone przez skutki masowej turystyki: przyjeżdża tam ok. 30 mln turystów rocznie, w szczycie sezonu nawet 130 tys. dziennie, przez co mieszkańcy miasta czują się wyobcowani i niejako pozostawieni sami sobie. Władze miasta nie mają wystarczających środków, aby zaspokoić podstawowe potrzeby mieszkańców. Jakość powietrza w Wenecji jest często gorsza niż w ruchliwych centrach miast. W efekcie w ciągu ostatniego czasu liczba mieszkańców zmniejszyła się o prawie jedną trzecią. Czynsze są niebotycznie wysokie, a portale takie jak Airbnb dominują na rynku mieszkaniowym. Coraz więcej historycznych budynków jest przejmowanych przez hotele. Sklepy, bary i restauracje nastawione są niemal wyłącznie na turystów, zapominając o potrzebach wenejanczy.

Kolejną ważną inicjatywą był – ogłoszony w 1999 r. przez Światową Organizację Turystyki – Globalny Kodeks Etyki w Turystyce. Tym samym ustanowiła ona podstawy do rozwoju turystyki zrównoważonej, wskazując, że „wszyscy uczestnicy rozwoju turystyki winni chronić środowisko i zasoby naturalne,

by zapewnić znaczny, trwały i zrównoważony rozwój gospodarczy sprawiedliwie zaspokajający potrzeby i aspiracje obecnych oraz przyszłych pokoleń⁸. W roku 1997 Rada Europy opublikowała dokument *Turystyka i środowisko*, gdzie model turystyki dla regionu miał charakteryzować się m.in. takimi cechami, jak: proekologiczna infrastruktura turystyczna i łagodne formy wypoczynku, oszczędne gospodarowanie zasobami, proekologiczna gospodarka energetyczna, ekomarketing, proekologiczna gospodarka odpadami, proekologiczna sieć dróg oraz krajobraz kształtowany zgodnie z lokalnym charakterem i tradycjami⁹. Rada Europy zresztą sformułowała swoją definicję zrównoważonej turystyki – to każda forma działalności turystycznej, która szanuje środowisko naturalne, zapewnia długotrwałą ochronę naturalnych i kulturowych zasobów, jest społecznie i ekonomicznie akceptowalna oraz sprawiedliwa. Również inne organizacje międzynarodowe włączyły się w realizację założeń zrównoważonej turystyki; mowa tu o UNESCO, które w 2011 r. rozpoczęło opracowywanie nowego Programu Dziedzictwa Światowego i Zrównoważonej Turystyki. Celem było stworzenie międzynarodowych ram dla współpracy i skoordynowanego osiągnięcia wspólnych oraz trwałych rezultatów związanych z turystyką w obiektach należących do światowego dziedzictwa¹⁰.

Warto również wspomnieć o biznesowym aspekcie zrównoważonej turystyki, a mianowicie projekcie *Travelife*, który powstał w 2007 r. Obsługiwany jest przez Brytyjskie Stowarzyszenie Biur Podróży (ABTA), ma na celu pomoc hotelom i innym miejscom zakwaterowania w społecznym i środowiskowym zarządzaniu oraz w komunikowaniu klientom swoich osiągnięć na rzecz zrównoważonego rozwoju. Organizacja oferuje szkolenia i narzędzia do przeprowadzania zmian w zarządzaniu społecznym i środowiskowym, a także w komunikowaniu klientom postępów we wdrażaniu idei zrównoważonego rozwoju. Obecnie w Zrównoważonym Systemie *Travelife* jest zarejestrowanych 17 tys. miejsc zakwaterowania na całym świecie, a w ponad 500 przypadkach przyznano certyfikaty jakości *Travelife*. Przedstawiciele sektora turystycznego należącego do tej organizacji są przekonani o korzyściach, mających związek z działaniami zgodnymi z zasadami rozwoju zrównoważonego. Wśród nich znajdują się: wzrost zysków, redukcja kosztów, dostęp do środków finansowych (kredyty, inwestorzy), docenianie działań proekologicznych przez pracowników. Takie działania mają również wpływ na wizerunek przedsiębiorstwa i marki oraz podtrzymywanie atrakcyjności turystycznej destynacji. Nie bez znaczenia pozostaje także wpływ

⁸ *Global Ethic Code for Tourism* został przyjęty na 13. sesji zgromadzenia WTO w Santiago de Chile 27 września 1999 r.

⁹ Rekomendacja nr R(95)10 Komitetu Ministrów dla Państw Członkowskich w Sprawie Polityki Zrównoważonego Rozwoju Turystyki na Obszarach Chronionych, przyjęta przez Komitet Ministrów 11 sierpnia 1995 r. na 543. spotkaniu Delegatów, Rada Europy Komitet Ministrów, 1995.

¹⁰ I. Kapera, *Rozwój zrównoważony turystyki. Problemy przyrodnicze, społeczne i gospodarcze na przykładzie Polski*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2018.

organizacji na procesy legislacyjne (opiniowanie lub powstrzymywanie niekorzystnych przepisów)¹¹.

Turystyka zrównoważona a inne jej formy

Warto zwrócić uwagę na fakt, że turystyka zrównoważona jest bardzo często mylona z innymi jej formami, które również mają na celu dbałość o środowisko przyrodnicze, ale nie stanowią jednak jej zamienników. Pierwszym pojęciem w tym zakresie jest **ekoturystyka**, która dotyczy formy aktywnego i dogłębnego zwiedzania obszarów o wybitnych walorach przyrodniczych lub kulturowych, ale nie niszczy ekosystemów przyrodniczych i odrębności kulturowej lokalnych społeczności oraz dostarcza środków finansowych dla ochrony tych elementów. Jak wskazuje David Weaver, to najczystsza forma podróżowania¹², ma bowiem na celu ochronę ekosystemów, odrębności kulturowej, wpływa na edukację, ale również dba o społeczności, dostarczając środków na ochronę zasobów¹³. Dalej wyróżnia się **turystykę przyrodniczą**, która nastawiona jest na wszystkie aktywności związane z zasobami przyrodniczymi; co ciekawe: można ją realizować również w miastach, w bliskim otoczeniu miejsca zamieszkania. Wśród innych form turystyki warto wskazać jeszcze na koncepcję **turystyki odpowiedzialnej** (*responsible*), która jest nastawiona na odpowiedzialność za skutki rozwoju

Znikające rajskie wyspy*

Malediwy, „turystyczny raj”, to małe państwo na Oceanie Indyjskim, które składa się z ok. 1200 wysp, żyje tam ok. 300 tys. mieszkańców. Naukowcy nie mają wątpliwości, że wyspy te znikną wkrótce z powierzchni Ziemi; prognozy wynoszą ok. 50 lat. Przyczyną jest globalne ocieplenie, które powoduje podnoszenie się poziomu oceanu. Z powierzchni Malediwów 80% znajduje się niecały metr nad poziomem morza, a różnica ta stale się zmniejsza. Wyspom zagrażają fale sztormowe i trudne warunki pogodowe. Podnosi się również temperatura. Winą za tę sytuację wypiarze obarczają bogate państwa, które zanieczyszczają środowisko; problem ten jednak nie budzi obaw na samych wyspach – przybywa samochodów, skuterów, produkuje się tony śmieci, a ich segregacja wciąż nie jest prowadzona. Kwestia zanieczyszczeń najbardziej widoczna jest na Thilafushi, wyspie-wysypisku, znajdującej się nieopodal stolicy państwa. Wyspa codziennie powiększa się o metr kwadratowy, a niezabezpieczone toksyny spływają do oceanu, co nie pozostaje bez wpływu na ekosystem. Nadziejemy na uratowanie wysp pokłada się w odpowiedniej infrastrukturze, czyli budowie murów morskich. Jest to jednak przedsięwzięcie bardzo kosztowne, władze co roku wydają ok. 10 mln USD na prace związane z ochroną wybrzeża, choć jak szacują, potrzeby są dużo większe. Mimo to jeśli prace te nie zostaną zintensyfikowane, Malediwy mogą znaleźć się pod wodą, a to wywoła kolejne problemy, m.in. migracje, które mogą mieć trudne do przewidzenia skutki.

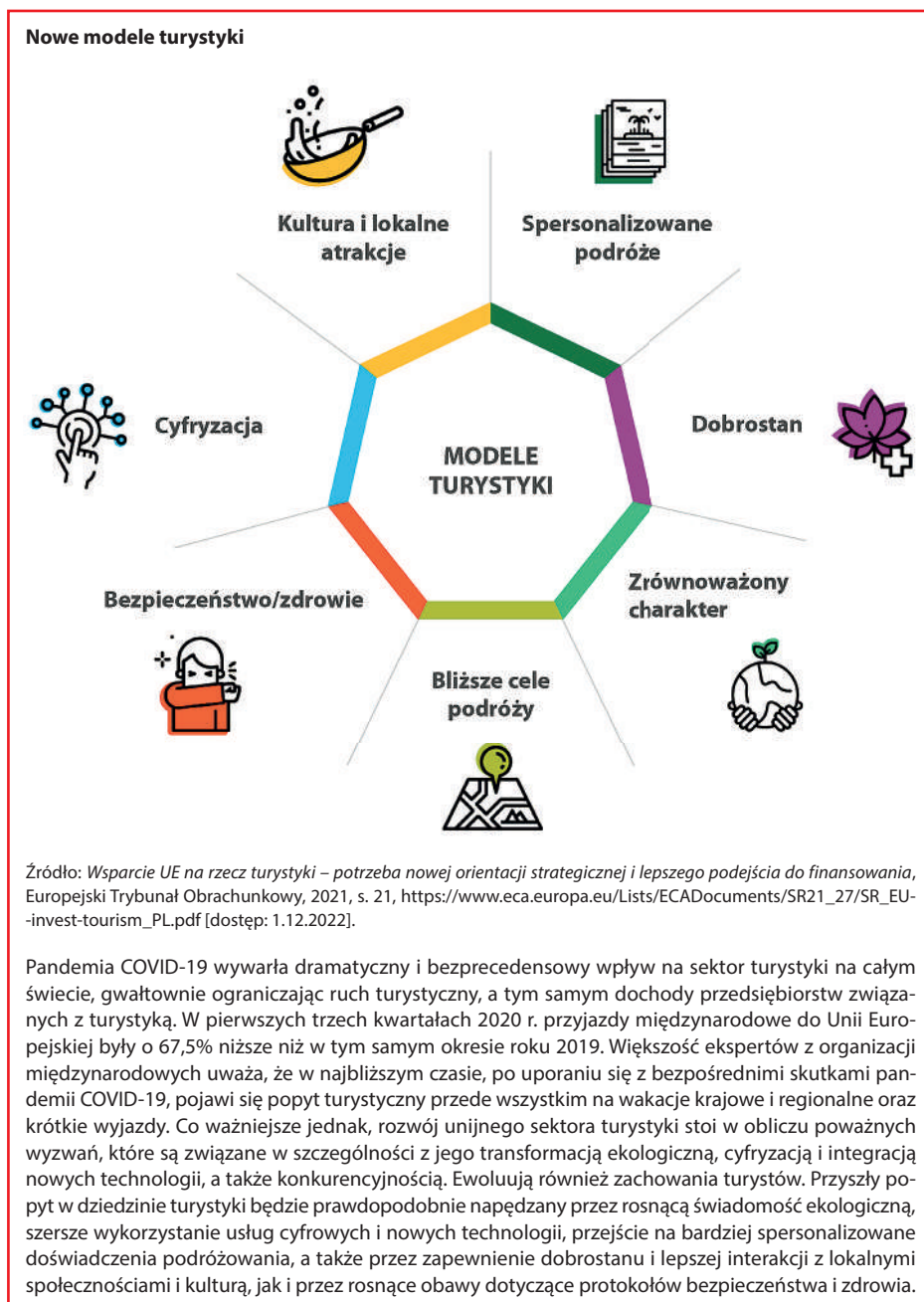
* *Rajskie wyspy znikają – wstrząsający reportaż Jana Mikruty*, Polsat News, 25.12.2016, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2016-12-25/rajskie-wyspy-znikaja-wstrzasajacy-reportaz-jana-mikruty/> [dostęp: 3.02.2022].

¹¹ *Travelife Sustainability in Tourism. Społeczna Odpowiedzialność Przedsiębiorstw dla Touroperatorów i Biur Podróży*, Travelife, https://www.travelife.info/index_new.php?menu=about_travelife&lang=pl [dostęp: 21.10.2018].

¹² D. Weaver, *Ecotourism*, John Wiley & Sons, Melbourne 2001.

¹³ A. Niezgodą, *Ekorozwój a rozwój zrównoważony – istota i zakres pojęcia na przykładzie turystyki w Puszczykowie*, „E-Przegląd Wielkopolski” 2020, nr 3, s. 4–9.

turystyki, a także **turystyki przyjaznej środowisku** (*environmental friendly*), gdzie nacisk kładzie się nie tylko na środowisko przyrodnicze, ale i społeczno-kulturowe, może być zatem uprawiana również w miastach (*zob. ramka Nowe modele turystyki*).

Główne problemy współczesnej turystyki

Niezrównoważony rozwój turystyki, złe zarządzanie oraz nadmierna koncentracja ruchu turystycznego i baz noclegowych, ale również brak kultury turystycznej i edukacji w tym zakresie, powodują degradację środowiska przyrodniczego. Inne negatywne skutki to zabór ziemi i wody, infrastruktura pochłaniająca wielkie połacie gruntów. Coraz częściej mamy również do czynienia z ubożeniem krajobrazu, zaśmiecaniem regionów turystycznych, powstawaniem miast *stricte* turystycznych. Niezwykle istotny problem tkwi w zanieczyszczeniu powietrza, w tym emisji szkodliwych związków, ale także zanieczyszczeniu wód i generowaniu ścieków produkowanych przez organizatorów turystyki (hotele, restauracje). Do zniszczeń przyczyniają się też turyści uprawiający narciarstwo zjazdowe czy turystykę pieszą, następuje bowiem zjawisko degradacji gleby czy osuwania się zboczy, niszczenie roślinności lub fragmentacja wywołana zjazdami narciarskimi. Jeśli chodzi o ochronę zwierząt, to niestety również należy wskazać na negatywne

konsekwencje, takie jak wyparcie gatunków rodzimych, płoszenie zwierząt, śmierć pod kołami samochodów (np. w Kanadzie znajdowane są setki niedźwiedzi zabitych przez kierowców nieprzestrzegających przepisów, w Australii ten sam problem dotyczy kangurów). Istotny będzie też negatywny wpływ turystyki na zdrowie społeczeństwa lokalnego przez generowanie nadmiernego hałasu czy wzrost zanieczyszczeń (zob. ramka *Instalacja artystyczna Lorenzo Quinna Support w Wenecji*). Społeczeństwa bogacą się w stopniu przekraczającym możliwości turystyki.

Niestety choć coraz częściej mówi się o wprowadzaniu koncepcji zrównoważonego rozwoju jako szansie na zachowanie harmonijnych relacji między człowiekiem a przyrodą, to jednak istnieje szereg czynników utrudniających jej

Film *Die Kanaren: Inseln der Arbeitslosen* (*Kanary: wyspy bezrobotnych*), reż. Justin Francis, z 2018 r.

Program telewizyjny niemieckiej stacji BR Fernsehen *Die Kanaren Inseln der Arbeitslosen*, przygotowany przez Justina Francis – podróżnika i przewodnika turystycznego, który wybrał się z kamerą w miejsca, gdzie najbardziej rozbrzmiewają protesty przeciwko masowej turystyce. Ilustruje zjawisko zwane *overtourism*, polegające na pojawianiu się zbyt wielu gości w jednym miejscu, determinowane przez coraz większy dostęp do tanich połączeń lotniczych, rosnącą popularność publikacji o podróżach, w szczególności tych sponsorowanych, jak też działalność wielkich statków wycieczkowych oraz wynajem turystom prywatnych mieszkań i rosnącą siłą nabywczą społeczeństwa.

Film ukazuje Teneryfę nie tylko jako raj turystyczny, ale i miejsce z licznymi problemami. Niemieccy dziennikarze przybliżają problem biedy, w tym dzielnic złożonych z mieszkań socjalnych, bezrobocia wśród młodych ludzi, organizacji kościelnych, które rozdają żywność ubogim. Autor filmu porusza również problem niskich płac w turystyce i pracy ponad siły, co rodzi ogromne problemy zdrowotne mieszkańców, m.in. związane z depresją. Co więcej, przedstawiona forma turystyki przybiera hermetyczną formę zaplanowanych na wycieczkowcach pobytów, turyści często nie wydają pieniędzy w portach, schodzą tam tylko na parę godzin, nie odwiedzają restauracji, co negatywnie wpływa na lokalną gospodarkę. Oglądając film, widz może zadać sobie pytanie: jak to możliwe, że mieszkańcy tak atrakcyjnych obszarów świata borykają się z tak ogromnymi problemami?

realizację. Mamy bowiem do czynienia ze zróżnicowaniem skali i rodzajów problemów społeczno-gospodarczych w regionach recepcji turystycznej, złożonym charakterze zjawisk turystycznych, ale również z brakiem jasno określonego sposobu wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju. Bez względu na te problemy turystyka zrównoważona powinna minimalizować negatywny wpływ turystyki na sferę przyrodniczą, gospodarczą i społeczną. Turyści powinni móc korzystać z walorów przyrodniczych w taki sposób, aby nie nastąpiła degradacja i można było je zachować dla kolejnych pokoleń. Podstawowym problemem obrania optymalnej drogi rozwoju turystyki jest wybór takich jej form, które mogą rozwijać się na danym obszarze bez szkody dla jego walorów.

1

Kalendarium

- 1995 – sformułowanie koncepcji zrównoważonej turystyki podczas Światowej Konferencji na temat Zrównoważonej Turystyki na wyspie Lanzarote, której efektem była Lanzarocka Karta Zrównoważonej Turystyki. W karcie podkreślono, że rozwój turystyki powinien być oparty na kryteriach zrównoważonego rozwoju, co oznacza, że musi być ekologiczny, zintegrowany ze środowiskiem naturalnym, ekonomicznie wykonalny oraz społecznie i etycznie akceptowany.
- 2002, 2003 – dokumenty Rady Europy dotyczące poprawy koordynacji polityki mającej wpływ na turystykę oraz komunikat o konieczności połączenia sił w celu poprawy stanu ekorozwoju.
- 2007 – globalna Konferencja Ekoturystyczna w Oslo, na której zaprezentowano zielone szlaki (*greenways*) w kontekście idei przyczyniającej się do rozwoju ekoturystyki, ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.
- 2017 – Międzynarodowy Rok Zrównoważonej Turystyki dla Rozwoju (*International Year of Sustainable Tourism for Development*) na mocy rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ.

Słowniczek

- Ekosystem turystyczny** – zglobalizowany i wzajemnie powiązany łańcuch wartości obejmujący dostawców informacji oraz usług w internecie i poza nim (biura turystyczne, platformy cyfrowe, dostawcy technologii turystycznych), biura podróży i organizatorów turystyki, dostawców usług zakwaterowania, organizacje zarządzające obszarami turystycznymi, atrakcje turystyczne oraz transport pasażerski.
- Overtourism** – zjawisko dotyczące kierunków, gdzie mieszkańcy albo turyści (lub obie strony) zauważają zbyt dużą liczbę zwiedzających. Ma on wpływ na jakość życia lub doświadczenie przebywania w danych miejscu. Jest to zjawisko odwrotne do zrównoważonej turystyki.
- Sektor turystyki** – obejmuje szeroką grupę obszarów działalności gospodarczej: usługi transportowe, które ułatwiają przemieszczanie się osób, biura podróży i organizatorów wycieczek; zakwaterowanie; usługi restauracyjne i gastronomiczne; obiekty kulturalne, sportowe i rekreacyjne; towary i usługi związane z turystyką lokalną.

Problemy do dyskusji

1. Z jakimi problemami mierzy się obecnie turystyka? Co zrobić, by była ona bardziej zrównoważona?
2. Wymień główne problemy związane z realizacją turystyki zrównoważonej.
3. W jaki sposób podróżować odpowiedzialnie?

Dodatkowa literatura

- Buckley R., *Ecotourism. Principles & Practices*, CABI, Wallingford 2009.
- Castellani V., Sala S., *Sustainable Tourism as a Factor of Local Development*, Tangram Edition, Trento 2009.
- Kowalczyk-Anioł J., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna przestrzeni konfliktu*, „Prace i Studia Geograficzne” 2017, nr 62(2), s. 53–72.
- Kruczek Z., *Problemy pomiaru i szacowania frekwencji w polskich atrakcjach turystycznych. Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki*, „Społeczno-Ekonomiczne Problemy Rozwoju Turystyki” 2016, t. XVI(16), s. 85–102.
- Kruczek Z., *Ways to Counteract the Negative Effects of Overtourism at Tourist Attractions and Destinations*, „Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska” 2019, Vol. LXXIV, s. 45–57.
- Karas L., Ferencova M., *The Survey of Attitudes of Students of Management toward Travel Tour Prices*, „Polish Journal of Management Studies” 2010, Vol. 2, s. 1–7.
- Middleton V., Hawkins R., *Sustainable Tourism*, Butterworth and Heinemann, Oxford 2008.
- Niezgoda A., *Ekorozwój a rozwój zrównoważony – istota i zakres pojęcia na przykładzie turystyki w Puszczykowie*, „E-Przegląd Wielkopolski” 2020, nr 3, s. 4–9.
- Sustainable Tourism. A Global Perspective*, eds. R. Harris, T. Griffin, P. Williams, Butterworth and Heinemann, Oxford 2002.
- Swarbrooke J., *Sustainable Tourism Management*, CABI, Wallingford 2001.
- Wearing S., Neil J., *Ecotourism. Impacts, Potentials and Possibilities*, Butterworth and Heinemann, Oxford 2012.
- Weaver D., *Sustainable Tourism*, Butterworth and Heinemann, Oxford 2012.

Materiał filmowy

Malediwy – skutki ocieplenia klimatu, HumanDocTV, 5.03.2018, <https://www.youtube.com/watch?v=KvGxyJBRH5c> [dostęp: 6.07.2022].

Reportaż o skutkach ocieplenia klimatu z Malediwów wskazuje na walkę człowieka z podnoszącym się stale lustrem oceanu. Jako przykład podejmowanych działań podano wybudowaną – wyższą od naturalnych – sztuczną wyspę. Co prawda rafa koralowa przyrasta ok. 7 mm rocznie, ale to nie wystarcza w swoistym wyścigu z oceanem, który ją stale wymywa i podnosi o ok. 2 mm rocznie na skutek ocieplenia klimatu.

